

Jeopolitik ve Göç: Türkiye'nin Jeopolitiği ve Suriyeliler Bağlamında Transit Ülke Durumu

Geopolitics And Migration: Türkiye's Geopolitics and Transit Country Status in The Context of Syrians

Aslıhan İĞDIR AKARAS¹

Öz

Türkiye'nin jeopolitik konumu, bölgesel ve uluslararası ilişkilerini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir. Jeopolitik konumu, Türkiye'nin dış politikasında jeopolitik kodlar üretmesini kaçınılmaz kılmıştır. Türkiye'yi bulunduğu coğrafi konum sebebiyle etkileyen önemli durumlardan birisi de göç olgusudur. Türkiye tarih boyunca hem kitlesel göç hareketleri hem de sığınma hareketlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Göç bağlamında bu durum Türkiye'yi hem göç eden kişiler hem de göç alan ülkeler açısından önemli bir konuma sokmaktadır. Çünkü bir kısım göçmenler açısından Türkiye hedef ülke olarak görülürken, konumu gereği bir kısım göç etmek isteyen insanlar için de transit ülke olarak kullanılmak istenmektedir. Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer almasının yanı sıra bölgesel çatışmaların yaşandığı coğrafyada yer alması Türkiye'yi bu çatışmalardan kaçmak isteyen insanlar için cazibe merkezi haline getirmektedir. Bu anlamda Türkiye'yi en çok etkileyen mülteci hareketi Suriyelilerin gerçekleştirdikleri kitlesel göç hareketidir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı hem Avrupa hem de Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketlerinin gerçekleşmesine neden olmuştur. Türkiye, savaştan kaçan Suriyelilere kapılarını açmış ve geçici koruma statüsü vermiştir. Ancak zamanla ülkeye giren Suriyelilerin sayısını artması ve Avrupa ülkelerinin tüm sorumluluğu Türkiye'ye yüklemesi ülkede siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda bu göç meselesinin tartışılmasına neden olmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin jeopolitik konumu ve göç ilişkisinin önemi, Suriyeli mülteci hareketi bağlamında incelenerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitik Konum, Göç, Türkiye, Suriye Savaşı, Suriyeliler.

Abstract

Türkiye's geopolitical position is one of the most important factors determining its regional and international relations. Its geopolitical location has made it inevitable for Türkiye to produce geopolitical codes in its foreign policy. One of the important situations affecting Türkiye due to its geographical location is the phenomenon of migration. Throughout history, Türkiye has been significantly affected by both mass migration movements and asylum movements. In the context of immigration, this situation puts Türkiye in an important position for both immigrants and receiving countries. Because while Türkiye is seen as a destination country for some immigrants, it is also intended to be used as a transit country for some people who want to immigrate due to its location. Being located between the Asian and European continents, as well as being located in a geography where regional conflicts occur, makes Türkiye a centre of attraction for people who want to escape from these conflicts. In this context, the refugee movement that has had the greatest impact on Türkiye is the mass migration of Syrians. The Syrian civil war, which started in 2011, caused mass migration movements towards both Europe and Türkiye. Türkiye opened its doors to Syrians fleeing the war and granted temporary protection status. However, the increase in the number of Syrians entering the country over time and the fact that European countries put all the responsibility on Türkiye causes this migration issue to be discussed in political, economic, and social terms in the country. In the study, Türkiye's geopolitical position and the importance of the migration relationship were tried to be revealed by examining them in the context of the Syrian refugee movement.

Keywords: Geopolitical Position, Migration, Türkiye, Syria War, Syrians.

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Iğdır Üniversitesi, aslihanigdir@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3211-696X>, <https://ror.org/05jstgx72>

Giriş

Jeopolitik, devletlerin coğrafi konumlarını ve bu konuma bağlı olarak uyguladıkları politika arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bir devletin coğrafi konumu ve sahip olduğu coğrafi şartlar, o devletin uluslararası siyasetteki konumunu ve güç ilişkilerini belirlemektedir (Özey, 2021).

Coğrafya ve siyaset arasındaki ilişkinin önemi tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış ve devletler jeopolitik konumlarını güç rekabetinde kullanmaya başlamıştır. Coğrafya ve siyaset ilişkisinin ortaya konması milattan öncesine kadar uzanmaktadır. Tarihin her döneminde farklı düşünürler tarafından coğrafi koşulların önemi dile getirilmiştir. Coğrafi keşiflerle birlikte jeopolitik konum siyasi ilişkilerde dikkate alınmaya başlanmış ve Avrupa’da Birinci Dünya Savaşından sonra jeopolitik söylemler artmıştır. Özellikle büyük kıtaların ya da ada devletlerinin savaşlardaki galibiyetleri, çatışmalardan etkilenme düzeyleri, jeopolitiğe dayalı çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Coğrafi konumun devletlerin güç rekabeti üzerindeki rolü, jeopolitiğin dış politika belirlemedeki öneminin de anlaşılmasını sağlamıştır. Jeopolitik ilk olarak siyasi coğrafyacılar tarafından ele alınmış ve sonrasında siyaset bilimciler tarafından da çalışılmıştır (Yılmaz, 2012, 1).

Bir devletin coğrafi konumu ve sahip olduğu şartlar, dış politika kararlarını etkileyen tek faktör olmasa da devlet açısından fırsatlar ve tehditler barındırabilmektedir. Bu nedenle devletlerin jeopolitik kodlarını belirlemeleri ve jeopolitiğe dayalı politikalar üretmeleri güç dengeleri açısından oldukça önemlidir.

Türkiye jeopolitik konumu açısından dünyanın önemli ülkelerinden birisidir. Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasındaki kara bağlantılarının birleşme noktasında yer almaktadır. Topraklarının bir kısmı Asya ve bir kısmı Avrupa kıtasındadır ve bu iki kıta arasında köprü görevi görmektedir. Türkiye’nin farklı toplumsal ve kültürel özelliklere, dini inançlara ve gelişmişlik düzeyine sahip bölgelere komşu olması, Türkiye’ye ayrıcalıklı bir konum sağlamaktadır. Bu konumu Türkiye’nin jeopolitik eksenli politikalar izlemesini kaçınılmaz kılmaktadır. Batılı ülkelerin Ortadoğu’ya yönelik politikalarında, enerji kaynaklarının Batıya ulaştırılmasında, Türkiye kilit role sahiptir.

Türkiye’nin jeopolitik konumu fırsatların yanı sıra tehditleri de barındırmaktadır. Türkiye, göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Avrupa’ya gitmek isteyen sığınmacılar, Türkiye üzerinden gitmeye çalışmaktadır. Türkiye, Avrupa açısından güvenli saha oluşturmaktadır ancak iç çatışma ve savaşlar bakımından krizlerin yoğun olduğu, Ortadoğu ve Afrika’daki ülkelerden Avrupa gitmeye çalışan insanlar tarafından transit ülke olarak kullanılmaktadır.

Ortadoğu’da Arap Baharı sonrası başlayan yer değiştirme hareketlerinde Türkiye hem hedef ülke hem de transit ülke olarak mülteci hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak Suriye Savaşında yaşanan göç hareketleri ciddi bir mülteci krizinin çıkmasına yol açmıştır. Bu krizden en fazla etkilenen ülke ise Türkiye’dir.

2011’de Suriye’de başlayan çatışmalarda, milyonlarca insan başka bölgelere ya da Türkiye başta olmak üzere başka ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. Türkiye sınır komşusu olduğu için en fazla göç hareketi Türkiye’ye olmuştur. Suriye Savaşı ve akabinde yaşanan göç hareketleri Türkiye’yi göç politikası bağlamında kaotik bir sürecin içine sokmuştur. Çünkü Suriyeliler ülkeye insani sorumluluk bağlamında kabul edilmiş ancak sürecin geçici olacağı varsayılmıştır. Türkiye Suriyelilere “açık kapı politikası” uygulamıştır. Göç İdaresi Başkanlığının verilerine göre savaşın başında ülkeye giren Suriyeli sayısı 14,237 iken, savaşın bitmemesi üzerine bu sayı ilerleyen yıllarda üç milyonu geçmiştir. (Göç İdaresi Başkanlığı). Suriyelilerin göç hareketleri, tüm devletleri etkileyen bir mülteci meselesine dönüşmüştür ve bu göç hareketleri, Türkiye’nin karşılaştığı en büyük sığınmacı hareketidir.

Savaşın beklenenden uzun sürmesi üzerine Suriyelilere yönelik yasal düzenlemeler yapılmış, mülteci kampları oluşturulmuş ve toplumsal uyum sürecinin sağlanması için çalışmalar başlatılmıştır. Avrupa devletleri ise sürece duyarlı kalmıştır.

Suriye ile sınır komşusu olmakla birlikte coğrafi konumu da Türkiye'yi geçiş ülkesi yapmaktadır ve Türkiye transit ülke olarak görüldüğü için mülteci hareketlerinden her zaman etkilenmiştir. Çalışmada jeopolitik kavramı ve Türkiye'nin jeopolitik konumu hakkında bilgi verilmiş ve Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye'ye gerçekleşen mülteci hareketleri Türkiye'nin jeopolitik konumu çerçevesinde ele alınmıştır.

1. Jeopolitik Kavramı ve Jeopolitiğin Ülkeler Açısından Önemi

Jeopolitik kelimesi, "geo" ve "politika" terimlerinden oluşur. Jeopolitik kavramı, ulusal ve uluslararası politikanın coğrafya temelinde ele alınması olarak ifade edilmektedir. Terim ilk kez İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen tarafından 1899 yılında bilimsel bir çalışmada kullanılmıştır. Kjellen, ülke ve coğrafi olarak sahip olduğu unsurlar ve özelliklerin devlet açısından rolüne değinmiştir (Kocakenar, 2020; Yılmaz, 2012, 3). Jeopolitik, devleti sahip olduğu coğrafya ve unsurları açısından ortaya koymayı amaçlar. Jeopolitik terimi kullanılmadan önce, aslında coğrafyanın siyasi bir disiplin altında ele alınması gerekliliği ise, 1887 yılında Sir Halford Mackinder tarafından ileri sürülmüştür (Babahanoğlu, 2022, 1). Mackinder, "The Geographical Pivot of History" (Tarihin Coğrafi Eksenleri) adlı eserinde, coğrafyanın siyasi ve stratejik önemi üzerine teoriler geliştirmiştir (Mackinder, 1904).

Jeopolitik teriminin ilk kullanılması, 19. yüzyılda gerçekleşmiş olsa da devlet ve coğrafya ilişkisi çok daha eski zamanlarda incelenmeye başlanmıştır. Coğrafyanın politika belirlemede ve toplumlar üzerindeki etkisi farklı zamanlarda, farklı düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Örneğin, M.Ö 4. yüzyılda Herodot'un, "*Mısır Nil'in hediyesidir*" sözlerinin, coğrafya ve medeniyetler arasındaki ilişkinin ifadesi olduğu belirtilmektedir. Devletin savunma alanında güçlü olması ya da ticarete gelişmesi de konumuyla yakından ilgilidir (Kocakenar, 2020). Bunların yanı sıra savaş ve coğrafya, siyaset ve coğrafya ilişkisi, Platon, Sun Tzu, Julius Caesar, Strabon, Jean Bodin gibi isimler tarafından da ifade edilmiştir. İbn-i Haldun'un, "Mukaddime" adlı eserinde siyaset ve coğrafya ilişkisine değinmesi ve "*coğrafya kaderdir*" sözünün, jeopolitik kavramını özetlediği ifade edilmektedir (Babahanoğlu, 2020, 9; Kocakenar, 2020).

Siyaset belirlemede jeopolitik unsurların dikkate alınması ise 15. yüzyılda Coğrafi Keşiflere dayandırılmaktadır. Coğrafi Keşiflerle birlikte uluslararası sistemde meydana gelen değişim, sanayi devrimi, iki dünya savaşı, küreselleşme süreci gibi sebepler, jeopolitiğin güç rekabeti bağlamında kullanılmasına sebep olmuştur. Jeopolitiğe dayalı politika söylemleri, Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır (Çınar, 2022, 25-27).

Jeopolitik, beşeri coğrafyanın bileşeni olarak ortaya çıkmıştır (Flint, 2006). Jeopolitiğin uluslararası siyaset literatüründe yerini alması ise, siyasi coğrafyacıların çalışmalarıyla başlamış ve daha sonra siyaset biliminin de çalışma alanı olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra jeopolitik, Nazilerle ve Japonlarla bağdaştırıldığı için 1970'lere kadar kavrama temkinli yaklaşıldığı ve 1970'li yıllarda tekrar jeopolitiğe dayalı söylemler geliştirildiği ifade edilmektedir (Çınar, 2022, 27).

Jeopolitik, coğrafyanın devletler arası ilişkileri ve ülke yöneticilerinin iç ve dış politikaya ilişkin kararlarını etkilemedeki önemini ifade etmektedir. Devlet stratejilerinin belirlenmesinde tek başına bir kriter olamamakla birlikte, sahip olunan coğrafi şartlar, devletlere fırsatlar sunabilmektedir. Bir ülkenin ona coğrafyası, politikacılar bunu değerlendirebilirse o devlete ayrı bir güç sağlayabilmektedir (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 98).

Coğrafyanın doğasından kaynaklanan istikrar, devletlere avantaj sağlamaktadır. Devletlerin sahip olduğu coğrafi koşullar, özellikle savaşların yaşandığı dönemlerde de her devletin farklı stratejiler geliştirmelerine sebep olmuştur. İngiltere'nin ada devleti olması, ABD'nin geniş kıta sahanlığı, Sovyetler Birliği'nin geniş toprakları, bu devletlere karşı diğer devletlerin de politikalarını bu ekseninde belirlemelerine neden olmuştur (Babahanoğlu, 2022, 8).

Bu bağlamda bir devletin jeopolitik ekseninde nasıl davranacağı önem kazanmaktadır. *Jeopolitik kod* olarak ifade edilen, bir devletin konumu ve buna bağlı olarak tespit ettiği avantaj ve dezavantajlar, devletin dünyayla ilişkilerini biçimlendirmesini sağlamaktadır (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 99). Jeopolitik, coğrafya ve politikayı kapsayan iki unsurdan oluşmaktadır. Bir ülke dış politikasının jeopolitik kodlarını, coğrafi konumuna göre belirlediği politikalar ve nüfusu, kaynakları, ordusu gibi diğer unsurlara göre belirlediği stratejiler oluşturmaktadır (Ametbek, 2017). Bir ülke jeopolitik kodlarının aşağıdaki beş hususa göre belirlendiği ifade edilmektedir:

- *mevcut ve potansiyel müttefiklerimiz kimler?*
- *mevcut ve potansiyel düşmanlarımız kimler?*
- *müttefiklerimizi nasıl koruyabilir ve potansiyel müttefikleri nasıl artırabiliriz?*
- *mevcut düşmanlarımıza ve ortaya çıkan tehditlere nasıl karşı koyabiliriz?*
- *bu dört amacı kamuoyuna ve küresel topluma nasıl haklı gösterebiliriz?* (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 99-100).

Devletler, bu soruların cevapları üzerinden jeopolitik kodlarını belirlerler ve jeopolitiğin unsurları çerçevesinde bu cevaplar ortaya çıkar. Jeopolitiğin unsurları “*coğrafi- değişmeyen unsurlar*” ve “*beşeri-değişken unsurlar*” olarak tasnif edilmiştir. Buna göre, a. *coğrafi konum*, b. *sınırlar ve coğrafi bütünlük*, c. *devletin yüzölçümü ve sahip olduğu kaynaklar*, d. *ada veya kıta- kara devleti olması gibi coğrafi özellikleri*, jeopolitiğin coğrafi unsurlarını oluştururken; a. *sosyal değerler*, b. *ekonomik değerler*, c. *politik değerler*, d. *askeri değerler*, e. *kültürel değerler ve çevre* jeopolitiğin beşeri unsurlarını oluşturmaktadır (İlhan'dan aktaran, Kocakenar, 2020; İlhan, 2002, 319). Bu yüzden coğrafi konum, tek başına jeopolitiği ifade etmemektedir. Coğrafi konum, ülkenin yeryüzünde bulunduğu yeri ifade ederken, jeopolitik konum coğrafi konumun verdiği değere göre uluslararası sistem içerisinde devletin konumunu ifade etmektedir (Kocakenar, 2020).

Bu bağlamda jeopolitik, uluslararası politikanın, coğrafya üzerinden okunması olarak ifade edilmektedir. Coğrafi unsurların, devletler arası ilişkiler açısından ortaya konması ve insan veya ilişki faktörünün deveye girmesiyle anlam kazanmasını irdelemektedir. Bu nedenle de coğrafi konum değişmezken, jeopolitik konumun bir devlete yüklediği anlam değişebilir. Burada söz konusu unsurları uluslararası politikanın geleceği açısından iyi değerlendirebilmek önem kazanmaktadır. Jeopolitik “güç” odaklı politika üretilmesine odaklanmıştır. Güç rekabeti, gücü elinde bulundurma amaçları üzerinden coğrafyanın okunması söz konusudur (Hacısalıhoğlu, 2006, 3; Babahanoğlu, 2022, 20). Bu nedenle jeopolitik gücü oluşturan faktörlerin tespiti, bunların ülkeler, bölgeler ve uluslararası sistem açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır (Hacısalıhoğlu, 2006, 3-5).

Bir önceki paragrafta sözü geçen değişim olgusu dikkate alındığında, “jeopolitik konum” kavramının yerine “jeopolitik durum” kavramının kullanılması gerekliliği ifade edilmektedir. Çünkü jeopolitik, devletin sahip olduğu coğrafya ve buna bağlı unsurlara, beşeri unsurların da eklenmesiyle bir değer katmaktadır. Dolayısıyla coğrafyanın stratejik önem kazanmasına ve siyasi güç odaklı bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Konum

ifadesi coğrafi bir kavram olarak değişmez durumları ifade etmektedir. Jeopolitik ise değişkenlik gösterebilmektedir ve temelinde politika üretmek vardır. Dolayısıyla “jeopolitik durum” ifadesinin kullanılmasının, jeopolitiğin doğasına ve günümüz siyasetine daha uygun olacağı literatürde dile getirilmektedir (Babahanoğlu, 2022, 23).

Jeopolitiğin literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen, dinamik yapısı ve jeopolitik unsurların çeşitlilik göstermesi, kavrama farklı anlamların yüklenmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte tüm tanımlarda söz konusu olan ortak özellikler, “devlet”, “coğrafya” ve “politika”dır (Kocakenar, 2020). Sonuç olarak jeopolitik, devlet tarafından üretilecek politikalar için veri oluşturmaktadır (İlhan, 2002, 320). Bu nedenle de coğrafya ve jeopolitiğin bütün unsurlarının birlikte ele alınması gerektiği ifade edilmektedir (İlhan, 2002, 318-320; Babahanoğlu, 2022, 20).

2. Türkiye'nin Jeopolitiği

Türkiye, Eski Dünya kara parçası olarak adlandırılan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği bölgede, Akdeniz Havzası'nda yer almaktadır. Türkiye topraklarının büyük kısmı Anadolu yarımadası olarak Asya Kıtasında, kalan kısmı ise Trakya yarımadası olarak Avrupa Kıtasında yer almaktadır. Bu yüzden Türkiye hem Asya hem de Avrupa ülkesi statüsündedir (Özey, 2021; Kaya, 2017, 1-3).

Bir ülkenin özel konumu, onun kıtalara, okyanuslara, boğazlara, denizlere, doğal kaynaklara olan yakınlık veya uzaklığı olarak ifade edilmektedir. Türkiye'nin özel konumuna bakıldığında, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği alanda 784.000 km² alanda, 3 tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesidir. İki kıtada da topraklarının olması Türkiye'ye doğal bir geçit görevi vermektedir. Karadeniz ve Akdeniz arasında boğazlara sahiptir. Ülkenin Batı tarafının Avrupa, Doğu tarafının Asya ve Güneydoğu tarafının da Ortadoğu'ya teması, AB ile sınır komşusu olması, Kafkasya sınırı Türkiye'ye özel bir statü vermektedir. (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022, 322-323; Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 100).

Türkiye coğrafi konumu sebebiyle, neredeyse tüm jeopolitik teorilerde değerlendirilmiştir. Örneğin, Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisine göre Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının tamamı Dünya Adasını oluşturur. Bu kıtaların dışında kalan kıtalar ise Dünya Adasının Uyduları olarak ifade edilir. Dünya Adasının içinde kalan ve Heartland olarak belirttiği bölgeyi çevreleyen saha İç Hilal ya da Kenar Hilal kuşağıdır ve Türkiye bu bölgenin tam ortasında kalmaktadır. Buna göre Heartland'a hükmeden, İç Hilale ve sonra da Dış Hilal'e yani tüm dünyaya hükmedecektir. Dolayısıyla dünyada güç merkezi olmak isteyen devletlerin önce Türkiye'ye hâkim olması gerekmektedir (Yılmaz, 2012, 9; Özey, 2017, 7; Babahanoğlu, 2022, 37). ABD'li akademisyen Nicholas Spykman'ın, Rimland ya da Kenar Kuşak Teorisinde ise, Rimland olarak ifade ettiği saha, Mackinder'in İç Hilal olarak belirttiği bölgedir. Bu bölgeye hükmeden Dünya Adası'na hükmeder ve Dünya Adası'na hükmeden ise dünyaya hükmeder (Keküllüoğlu & Valiyeva, 2022, 48). Buna göre Türkiye Kenar Kuşak üzerinde yer almaktadır.

Türkiye konumu gereği, dünyanın önemli çekim merkezlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Buna göre, çekim merkezleri güçlü oldukları zaman yakınlarındaki daha zayıf ülkeleri kendilerine çekerken, güçsüzleştikleri zaman bu ülkeler çekim merkeziden uzaklaşırlar. Çekim merkezinin gücü ve devletin yönetilme biçimine ilişkin hususların da bu ilişkinin seyrini belirlediği vurgulanmaktadır (Özey, 2021).

Bulunduğu konum ve coğrafi özellikleri, Türkiye'ye çeşitli avantajlar sağlamakta ve aynı zamanda tehdit unsurları da içermektedir. Türkiye'nin bulunduğu bölge, uluslararası güç dengelerini etkileyecek bir öneme sahiptir. Bu anlamda Türkiye hem bölgesel hem de küresel ölçekli politikaların önemli bir parçası olmaktadır. Faruk Kaya, coğrafya kaderdir sözünün, Türkiye ve bölge olarak da Ortadoğu söz konusu olduğunda gerçekliğine vurgu yapmaktadır. Türkiye'nin coğrafi potansiyellerinin ve

konumunun, tarih boyunca politik ve sosyoekonomik koşullar üzerinde önemli etkisi olduğunu ifade etmektedir (Kaya, 2017, 4).

Türkiye; Avrupa, Asya ve Afrika arasında kesişim noktasında yer almaktadır ve ekonomik, kültürel, siyasi, ideolojik veya gelişmişlik olarak çeşitlilik gösteren birçok farklı komşuyla çevrilidir. Bir ülkenin sınırları, üst paragrafta sözü edilen farklılıklar temelinde söz konusu devlet için bir güç veya zayıflık sebebi olabilmektedir. Türkiye de bu bağlamda politikalar geliştirerek bölgesel ya da uluslararası yapılanmaların içerisinde yer almaktadır. Türkiye dış politika hamlelerini güvenlik kaygıları temelinde belirlemektedir (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 100).

Türkiye konumu gereği, küresel ve bölgesel güçler arasında yaşanan çıkar ve güç rekabetini etkileyebilmekte ya da bundan etkilenmektedir. Bu durum Türkiye'ye siyasi girişimleri ve karar alma süreçlerinde farklı hamleler yapabilme imkanı da sunmaktadır (Kaya, 2017, 1-4). Bununla birlikte Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, bölgesel çatışmaların yoğunlukla yaşandığı, dinamiklerin, rejimlerin değişiklik gösterebildiği, büyük güçlerin askeri ve rejim bağlamında müdahil oldukları ve çıkar çatışmalarının yaşandığı bir alan olduğu için, fırsatlar kadar tehditleri de barındırmaktadır. Büyük güçlerin bölgede yaşadıkları güç rekabetinden dolayı, Türkiye gerek Amerika Birleşik Devleti (ABD), gerek Rusya gerek Avrupa ülkeleri gibi birden çok devlete ya da güce karşı politika geliştirmek durumundadır (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022, 324).

Türkiye, jeopolitiğinin sunduğu fırsatlar ve tehditleri bir arada değerlendirerek politika üretmek durumundadır. Bu durum, farklı küresel ve bölgesel güçlerle çok taraflı ilişkiler kurmasını gerektirmektedir.

Türkiye'nin coğrafi konumunun, uluslararası güçlerle müzakerede her zaman kendisine daha fazla pazarlık hakkı tanıdığı ifade edilmektedir. Ayrıca, doğal kaynaklar yönünden zengin olan ve bunlara ulaşmak isteyen bölgeler arasında yer almaktadır. Bu durum kaynakların transferinde Türkiye'yi avantajlı hale getirmekte ve ulaşım projeleri Türkiye'nin uluslararası arenadaki etkinliğini ve önemini artırmaktadır (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 100).

Dünyanın ihtiyaç duyduğu bu doğal kaynaklar, hakimiyet kurulmak istenen *coğrafi odaklar* olarak ifade edilmektedir. Bunlar, sahip oldukları petrol, doğal gaz gibi kaynaklar nedeniyle tarih boyunca büyük güçlerin mücadele alanı olmuşlardır. Bu kaynaklara sahip olan ülkeler üzerinde hakimiyet kurulması durumunda, diğer güçlerin de rekabet içine girdiği bir güç mücadelesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu çatışma mekanizmasının en bariz coğrafi odağı olarak Ortadoğu ve Türkiye olduğuna işaret edilmektedir (Kaya, 2017). Doğal kaynaklara yakınlığın ve tarihi göç ve ticaret yollarının üzerinde olmasının yanı sıra Türkiye aynı zamanda tarihi, kültürel, ekonomik, etnik köken, inanç gibi özellikleri bakımından çeşitliliğin ve etkileşimin olduğu bir coğrafyada bulunmaktadır (Babahanoğlu, 2022, 176-177).

Coğrafi konum, bölgesel olayların yanında küresel meselelerde de bir devleti ve politikalarını etkilemektedir. Güç eksenlerinin dünyada sınır çizdiği noktanın Türkiye olduğu ifade edilmekte ve şu şekilde örneklendirilmektedir. Soğuk Savaş döneminde Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Batı sınırında bulunuyorken, günümüzde ideolojik farklılıkların sebep olduğu ekonomik farklılıklara dayalı farklı bir ekseninde yerini almıştır. Dolayısıyla Türk dış politikasının gündemi de değişmiştir. (Bağcı& Anlar Doğanlar & 2009, 100).

Tarihsel olarak Türkiye, en stratejik olarak en çok imrenilen toprak parçalarından biri üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle de Türkiye'nin konumu nedeniyle, küresel siyasette büyüklüğü ve ekonomik gücünün üzerinde daha büyük bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Aydın, 2004).

Coğrafi konumu Türkiye'nin, çevresindeki her bölge için farklı jeopolitik süreçler izlemesini gerektirmektedir (Kaya, 2017, 9). Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında yer alan bir köprü konumunda olması, etnik, dini, gelişmişlik, ekonomik büyüklük gibi konularda Avrupa, Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar gibi birbirinden çok farklı bölgelere komşu olması, Türkiye'ye ayrıcalıklı bir konum sağlamaktadır ve her bölgeyle ayrı örgütlenmeler içine girebilmektedir.

Türkiye, tarihsel olarak önemli geçiş yollarını kontrol etmesinin yanında günümüzde de doğal kaynakların Avrupa'ya ulaşmasında önemini korumaktadır. Basra Körfezi'ne kadar olan sulanan alanların kaynağına sahiptir. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün etki alanlarını genişletmeye ve birbirini dengelemeye çalıştığı kritik bir alanda bulunmaktaydı. Bu nedenle bulunduğu coğrafya, Türkiye'ye jeopolitik konumu açısından özel bir statü sağlamaktadır. Bulunduğu konum Türkiye'yi hem bir Akdeniz hem Balkan hem de bir Ortadoğu ülkesi yapmaktadır. Tüm bu bölgelerle olan siyasi, tarihi, etnik, kültürel bağları ve coğrafi yakınlığı, Türkiye'nin bölgesel gelişmelere daha duyarlı yaklaşmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak Türkiye, uluslararası ilişkilerinde, bölgesel gelişmeler dahilinde hareket etmek durumunda kalmaktadır (Aydın, 2004). Literatürde sıklıkla kullanılmamakla birlikte, Asya ve Avrupa kıtalarının her ikisinde de toprağı olduğu ve doğal bir köprü görevi gördüğü için, Türkiye'nin Avrasya ülkesi olarak da kabul edileceği ifade edilmektedir. Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında jeopolitik kodlarını oluştururken, Asya ya da Doğu eksenli politikalar yerine Batı yönlü politikalar izlemesi bu ifadenin kullanılmamasının sebebi olarak gösterilmektedir (Erşen, 2013, 24).

Türkiye'nin faklı kıtaların bağlantı noktasında olması bir yandan yukarıda belirtilen avantajları sağlarken, bu jeopolitik aynı zamanda politikalarını güvenlik kaygısı temelinde belirlemesine yol açmıştır. Türk topraklarının bir bölgeden başka bir bölgeye geçmek için çeşitli terör örgütleri, kaçakçılar, mülteciler tarafından kullanılması ülkenin güvenliği açısından önemli tehdit oluşturmaktadır (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009, 100). Türkiye bu tehdit unsurları açısından transit ülke olarak kullanılmakla birlikte, kimi zaman hedef ülke de olabilmektedir.

Türkiye, cumhuriyetin ilk yıllarında jeopolitiğini statükoculuk ilkesi üzerinden belirlemiştir. Soğuk Savaş döneminde ise bloklaşmanın sebep olduğu tedirginlik, 1990'lı yıllarda artan terör faaliyetleri ve terörle mücadele Türkiye'nin, jeopolitik konumunu güvenlik kaygısı üzerinden yorumlamasına neden olmuştur.

2000'li yıllarda ise küreselleşmenin etkisi ve Arap Baharı ile Ortadoğu'da meydana gelen olaylar, değişimler ve çatışmalar, Türkiye'ye uzun vadede stratejik kararlar alabileceği bir ortam hazırlamıştır (Bağcı & Anlar Doğanlar, 2009). Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin jeopolitik ekseninde politika belirlemesini gerektirmiştir.

3. Suriye Savaşı ve Suriyeliler Temelinde Türkiye'nin Göç Meselesi ve Suriyeli Politikası

Suriye, Türkiye'nin en uzun sınıra sahip olduğu sınır komşudur. 1939 yılında Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla birlikte iki ülke arasında 911 km'lik bir sınır oluşmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra Fransız sömürgesinden çıkan Suriye ile Türkiye arasında Soğuk Savaş döneminde ilişkiler mesafelidir ve su meselesi yaşanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası ise Suriye'nin teröre destek vermesi nedeniyle iki ülke arasında sıcak ilişkiler kurulamamıştır (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022, 337).

2011 yılı başında Tunus ve Mısır'da başlayan ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan hareketler Suriye'yi de etkilemiştir. Dera şehrinde halkın başlattığı gösterilerde yaşanan çatışma ve şiddet olayları 16 Mart 2011 tarihinden itibaren ülkenin geneline yayılmıştır. Güvenlik güçlerinin kullandığı aşırı gücün etkisiyle Suriye, Hükümet güçleri ile Özgür Suriye Ordusu ve muhalifler arasında yaşanan iç savaşa girmiştir. Hükümet Dera Kuşatmasını, ülkenin barış ve istikrarını bozmayı amaçlayan teröristlerle mücadele olarak ifade etmiştir. Sorunun barışçı şekilde çözüme kavuşturulması yönünde bölgesel ve uluslararası alanda önerilen girişimler sonuçsuz kalmıştır. Bunun neticesinde, yüzbinlerce Suriyeli hayatını kaybetmiş, milyonlarca insan ülke içinde yerlerinden edilerek komşu ve diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır (mfa.gov.tr).

Savaş, Suriyelilerin yarsından fazlasını ülkelerini terk etmeye mecbur bırakmıştır. Suriyelilerin başlattığı yer değiştirme hareketi ciddi bir göç sorununa neden olmuştur. Başta Türkiye olmak üzere birçok devleti ve devletler arası ilişkileri etkileyen mülteci meselesi ortaya

çıkmiştir ve bugün sorun hala devam etmektedir. Savaşta Suriyeliler, yaşama hakkının ihlali, işkence, zorla yerinden etme, kadınlara kötü muamele gibi birçok insanlık dışı muameleye maruz kalırken, Türkiye ise bir mülteci kriziyle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye'nin geçiş ülkesi olmasına sebep olan coğrafi konum ve koşulları, her zaman bu yer değiştirmelerden fazlasıyla etkilenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Türkiye'nin coğrafyası, sınırlarında yaşanan ve ülke güvenliğini tehdit eden terör, kaçakçılık, yasa dışı göçlere sebebiyet verebilmektedir (Kazel & Bayartan, 2021, 202). Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika arasında kesişim noktasında olmasından dolayı, Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Ortadoğu ve Afrikalı göçmenler Türkiye üzerinden gitmeye çalışmaktadırlar. Bu anlamda Türkiye göçmenlerin bir kısmı için hedef ülke konumundayken, çoğunlukla transit ülke olarak görülmektedir. Türkiye, özellikle son yıllarda gerek Suriye gerekse de Ortadoğu'nun çeşitli yerlerinden gelen göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmak için kullandığı transit göç üssü olarak kabul edilmektedir (Şişman & Balun, 2020, 63).

Türkiye'nin kitlesel göç hareketlerinin geçiş güzergahında olması, transit ülke olarak hem çok yönlü problemler yaşamasına sebep olmakta hem de bu karmaşık durumlara göre farklı politikalar üretmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bir yandan Suriye Savaşında olduğu gibi insancıl hukuk bakımından durumu ele alması gerekirken, diğer yandan da ülkenin güvenliği, göçmenlerin geldiği kaynak ülke ve varmak istediği hedef ülkelerle ilişkilerini de gözetmesi gerekmektedir. Özellikle göçe sebep olan hususlar ilişkilerin seyri açısından önem taşımaktadır (Bayır & Aksu, 2020, 325).

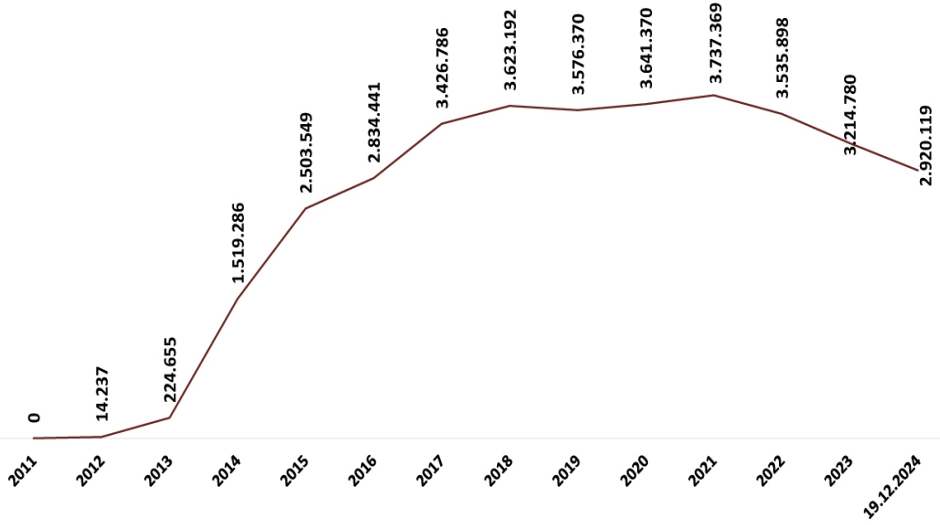
Hedef ülkelerin göç politikaları ve katı hukuki uygulamalar da göçmenlerin Türkiye'ye yönelmelerine sebep olmaktadır. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası, göç ve terör arasında sebep sonuç ilişkisi kurulması ve Batılı ülkeler tarafından göçün güvenlikleştirilmesi de süreci zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yer değiştirmelerde Türkiye en fazla etkilenen ülke olmuştur. Bunların yanı sıra sosyoekonomik sebepler de Türkiye'yi tercih etmelerine neden olmaktadır. Savaş öncesinde yapılan sınır ticareti, sosyal ilişkilerin varlığı, göçmen kaçakçılığına ilişkin şebekelerin varlığı da Türkiye'nin göç sürecini etkilemiştir (Şişman & Balun, 2020, 63). Suriye Savaşının sebep olduğu otorite ve sınırlardaki güvenlik boşluğu da göçmen kaçakçılığının artmasına neden olmuştur (Süleymanoğlu, 2022, 140).

Tarihin her dönemi göç almasına rağmen Türkiye'nin Suriye Savaşıyla gerçekleşen göç hareketlerinden daha fazla etkilendiğini ifade etmek gerekir. Bölgesel çatışma olmasına rağmen, Suriye iç savaşına ABD ve Rusya gibi ülkelerin de müdahil olması, krizi uluslararasılaştırmıştır. Bunu yanı sıra gerçekleşen göç hareketleri de yüzyılın en büyük mülteci meselesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca ülkeye çok sayıda Suriyeli mültecinin girmesi, toplumda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Balkanlardan ya da Orta Asya'dan gelen göçmenlere gösterilen kabul edici tavrın Suriyeliler açısından tam anlamıyla benzer olmadığı da ifade edilmektedir (Bayır & Aksu, 2020, 331).

Türkiye Ortadoğu'da 1979 İran Devrimi ile başlayan sonrasında Arap Baharı süreci ile devam eden süreçte ülkesinden savaş, insan hakları ihlalleri gibi sebeplerle ayrılmak isteyen insanlar için hem transit hem de hedef ülke olarak güvenilir bir ülke olarak görülmektedir ve sıklıkla devam eden mülteci hareketleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak Türkiye sığınma sistemi açısından Avrupa'dan gelen sığınmacılarla, Avrupa dışından gelen sığınmacılara farklı statü uygulamaktadır. Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü verilmekte, Avrupa dışından gelenlere ise geçici koruma hükümleri uygulanmaktadır (Sert & Yıldız, 2017, 93-94). Aşağıda bahsedileceği üzere, Türkiye Suriyeli sığınmacılara yönelik geçici koruma statüsü uygulamaktadır.

Türkiye'nin transit göç konumunu belirleyen faktörlerin, Asya, Avrupa ve Afrika arasındaki konumunun yanında aynı zamanda politik duruşu ile birlikte şekillendiği de belirtilmektedir. Bölgesel çatışmalar ve iç savaşlar ve Türkiye'nin tavrı, yani jeopolitik konumu göç sürecinin şekillenmesinde etkili olmuştur (Şişman & Balun, 2020, 63).

Türkiye, Suriye'deki iç çatışmalardan kısa bir süre sonra Suriyelilere karşı "Açık Kapı Politikası" izlemiştir. Savaşın bu kadar uzun süreceği tahmin edilemediği için, ülkeye giren Suriyelilerin geçici olarak kalacağı varsayımından hareket edilmiştir. Sınır illerde mülteci kampları kurulmuş ve misafir olarak gelen Suriyeliler buralara yerleştirilmiştir. Geçen zaman içinde ülkeye giren Suriyelilerin sayısı oldukça artmış ve kamplar yetersiz kaldığı için ülkenin farklı yerlerine yerleşmeye başlamışlardır (İçduygu, 2017, 28-29). Türkiye'deki Suriyeli sayısı üç milyonun üzerine çıkmıştır.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (25.12.2024).

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Grafik 1’de görüldüğü üzere, 2012 yılında yaklaşık on dört bin civarında olan kayıtlı Suriyelilerin sayısı 2024 Ağustos ayı itibariyle üç milyonu geçmiştir. 2013 yılında AB üyelik şartlarına uyum için kabul edilen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, Suriyelilere yönelik olmasa da Suriyelilerin Türkiye’deki durumlarının belirlenmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (İçduygu, 2017, 29). Çünkü Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’ye coğrafi kısıtlama koyarak taraf olmuştur. Suriyelilerin ülkeye girmesiyle birlikte durumlarına ilişkin düzenleme gerekliliği ortaya çıkmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci, “ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen yada söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi ” olarak tanımlanmıştır (1951 Cenevre Sözleşmesi). Sığınmacı ise mültecilik statüsü almak için başvuran ve sonuç bekleyen kişileri ifade etmektedir.

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesini coğrafi kısıtlama koyarak kabul ettiği için, ülkeye gelen Suriyelilerin statüsünün belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye Avrupa

Konseyi üyesi ülkelerden gelen kişileri mülteci olarak kabul ederken, bunun dışındaki ülkelerden gelenleri sığınmacı olarak kabul etmektedir (Bayır & Aksu, 2020, 333).

Irak Savaşından sonra ülkeye gerçekleşen göç hareketleri üzerine kabul ettiği, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nde mültecilik tanımını Avrupa'dan gelen bireylerle sınırlandırmıştır. Bu Yönetmeliğe göre Avrupa dışından gelen sığınmacılar yasal olarak makul bir süre için -üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar- Türkiye'de kalabilecek, "geçici koruma" sağlanan kişilerdir (Şimşek, 2017, 15). Dolayısıyla aslında daha çok Ortadoğu ülkelerinden gelen mülteciler Cenevre Sözleşmesinin kapsamı dışında kalmaktadır. Bu durum, bu ülkelerden gelen kişilerin transit göçmen konumunu güçlendiren bir faktör olarak kabul edilmektedir. Hem geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin hem de uluslararası koruma talep eden sığınmacıların sayısındaki hızlı artış Türkiye'nin dış göç sürecini önemli ölçüde etkilemiştir (Şişman & Balun, 2020, 71).

Türkiye, Cenevre Sözleşmesine koyduğu şerh kapsamında ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre, ülkesine sığınan Suriyelileri "geçici koruma" kapsamında sığınmacı olarak kabul etmiştir. *Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı* ifade etmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2016). İlk olarak Suriyelilerin geçici koruma altında olduklarını düzenleyen bir genelge 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu genelge ile ülkeye giriş çıkış izni verilmiş ve güvenlik ve insani ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmıştır (Şimşek, 2017, 18). 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile de Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir (İçduygu, 2017, 29). Bu yönetmelikle Suriyelilerin toplumsal ve hukuki ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler yapılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Göç politikalarının sağlıklı yürütülmesi ve sorunların çözümü açısından çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Sürecin yönetimi ve Suriyelilerin uyum sürecini sağlamak için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur (Özcan, 2018, 24).

Türkiye, bu büyük göç hareketi karşısında Suriyelilere açık kapı politikası uygulamış, mültecilerin insani ihtiyaçlarının giderilmesi için tedbirler alınmış ve geri göndermeme ilkesi doğrultusunda hareket etmiştir (Gören, 2019, 8). Türkiye, Suriye kaynaklı göç hareketlerinde jeopolitik konumu ekseninde hareket etmiştir. Suriyelilerin Avrupa ülkelerine gitmeye çalışması aynı zamanda Türkiye'nin çok yönlü politikalar izlemesini gerektirmiştir. Türkiye bir yandan mülteci sorunu yaşarken diğer taraftan da Avrupa ile göç krizi bağlamında ilişkilerini yürütmek durumunda kalmıştır (Gören, 2019, 10).

Tablo 1: 2016- 2024 Yılları Arasında Üçüncü Ülkelere Yerleşen Suriyelilere İlişkin Veriler

ÜLKE	TOPLAM
GENEL TOPLAM	70.663
ABD	7.835
ALMANYA	19.499
AVUSTRALYA	1.003
AVUSTURYA	219
BELÇİKA	1.940
BULGARİSTAN	94
DANİMARKA	31
ESTONYA	59
FİNLANDİYA	2.975
FRANSA	6.312
HIRVATİSTAN	250
HOLLANDA	5.852
İNGİLTERE	2.752
İSPANYA	1.213
İSVEÇ	3.174
İSVİÇRE	220
İTALYA	399
İZLANDA	0
KANADA	11.158
KANADA DOĞRUDAN	2.650
LETONYA	46
LİHTEHŞTAYN	0
LİTVANYA	102
LÜKSEMBURG	206
MALTA	17
NORVEÇ	1.868
PORTEKİZ	463
ROMANYA	254
SLOVENYA	57
YENİ ZELANDA	15

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (24.12.2024).

Suriyelilerin Türkiye üzerinden geçerek hedef Avrupa ülkelerine gitmeye çalışmaları, Suriyeli göç hareketini kriz haline getirmektedir. Göç sürecinin yönetilmesi ve krizin engellenmesine ilişkin, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında iş birliği sağlamayı amaçlayan düzenlemeler yapılsa da Türkiye bu süreçte sorumluluğun tamamını alan tek ülke olmuştur. 2013 imzalanan Türkiye–Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması, Türkiye’den Avrupa Birliği’ne gerçekleşen düzensiz göç hareketlerinin engellenmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu anlaşma, her iki tarafın da yasadışı göçmenleri karşılıklı olarak geri kabul etmesini öngörmektedir. Ancak, Türkiye’ye AB üyesi ülkelere büyük çapta bir göç akını yaşanmadığı için, anlaşma genellikle Türkiye’nin sorumluluğuna ilişkin bir sonuç doğurmuştur. Dolayısıyla Türkiye’yi tek taraflı bir yükümlülük altına sokmuştur (Havan, 2023: 534-535). Geri kabul anlaşmasının temel amacı, AB üyesi ülkelerin sınırlarına yasadışı yollarla giriş yapan kişilerin, transit geçtikleri ülkeler aracılığıyla geri gönderilmesini sağlamaktır. Avrupa Birliği böylece düzensiz göçle mücadele etmektedir. Ancak Türkiye’nin, bu kişilerin kendi ülkelerine iade edilmesi konusunda yaşadığı

çeşitli zorluklar söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye, dünyanın farklı bölgelerinden gelen yasadışı göçmenlerin transit ülkesi durumunda olduğundan, düzensiz göçün yönetilmesinde en büyük sorumluluk Türkiye'ye düşmektedir (Nas, 2015: 179). Avrupa Birliği daha çok kendi sınır güvenliğini sağlama yönünde hareket etmiştir (Gören, 2019, 10). Tablo 1'de de görüldüğü gibi Suriyeliler çeşitli Avrupa ülkelerine yerleştirilmiş olsa da sayıları Türkiye ile kıyaslanmayacak şekildedir.

4. Sonuç

Jeopolitik konum, devletler tarafından doğru stratejiler uygulandığı takdirde uluslararası siyasette güç avantajı sağlamaktadır. Türkiye de sahip olduğu jeopolitik konum gereği ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Asya ve Avrupa arasında köprü görevi görmektedir ve birbirinden farklı özelliklere sahip coğrafyaların kesişme noktasında bulunmaktadır. Bu nedenle bu bölgelerle ilgili uluslararası ilişkilerde Türkiye her zaman önemli bir rol oynamıştır.

Batılı ülkeler açısından enerji kaynaklarının geçiş yolu üzerinde bulunması ve iç çatışmaların, göç hareketlerinin yaşandığı coğrafyaya sınır olması açısından Türkiye önemli bir ülkedir. Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkeleri açısından ise ülkelerindeki çatışma ve insan hakları ihlallerinden kurtulacakları güvenli bir ülke olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra transit göçmenler Avrupa ülkelerine geçebilmek için de Türkiye üzerinden geçmeye çalışmaktadırlar.

Avrupa ülkelerine ulaşmak isteyen mülteciler için Türkiye geçiş yolu üzerinde bulunduğu için transit ülke haline gelmiştir. Suriye Savaşıyla birlikte ise Türkiye, tarihinin en büyük mülteci hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye'nin coğrafi konumunun kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Suriyeliler açısından Türkiye hem hedef ülke hem de Avrupa'ya gitmek için transit ülke olarak görülmektedir.

Türkiye jeopolitik konumu gereği hem bölgesel çatışmalardan hem de uluslararası güçlerin bu bölgeler üzerindeki güç mücadelelerinden doğrudan etkilenmektedir. Jeopolitik konumu, Türkiye'ye her zaman siyasi ve ekonomik gücünden bağımsız bir avantaj sağlamıştır. Ancak yakın coğrafyasında gerçekleşen çatışmalar Türkiye için tehdit oluşturabilmektedir. Suriye Savaşında ise ortaya çıkan mülteci hareketleri karşısında insani sorumluluk bağlamında hareket ederek, sığınmacıları koruma altına almıştır. Avrupa ülkelerinin Türkiye'nin sorumluluğunu paylaşması sorunun çözümü açısından önem taşımaktadır. Türkiye'nin bölgesel ve küresel gelişmeler karşısında, sahip olduğu coğrafi koşullar ve konumu dikkate alarak, jeopolitik kodları doğrultusunda hareket etmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinin bu göç dalgasına karşı çeşitli politikalar ve önlemler geliştirmiş olması Türkiye'nin sığınmacıları barındırmak ve gereken insani yardımı sağlamak zorunda kalmasına yol açmıştır. Avrupa Birliği'nin bu sorumlulukları yerine getirmemesi, Türkiye'nin bu büyük insanî krizi kendi başına yönetme yükünü artırmıştır.

Avrupa Birliği'nin mülteci krizine karşı gösterdiği tepkilerin yetersiz olması ve uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde paylaşılmış sorumlulukları yerine getirmemesi, Avrupa'nın insan hakları ve insani yardım ilkelerine olan bağlılığıyla da çelişmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin jeopolitik konumu, Suriyeliler gibi mültecilere yönelik önemli insani yardım çabalarını gerektirmektedir. Ancak Avrupa Birliği'nin bu sürece yeterli desteği sağlamamış olması hem Türkiye'nin üzerindeki yükü artırmakta hem de uluslararası dayanışma ve insani değerlere olan güveni zayıflatmaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun mülteci krizlerine karşı daha etkili ve koordineli bir yanıt verme ihtiyacını göstermektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı/ Conflict of Interest Declaration:

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There are no potential conflicts of interest in this study

Etik/ Ethic:

Çalışmada bilimsel, etik ilkelere uyulmuş ve yararlanılan tüm çalışmalar kaynakçada belirtilmiştir.

In the study, scientific and ethical principles were followed and all the studies used were indicated in the bibliography.

Extended Abstract

The length of the world's important countries in terms of Türkiye's geopolitical position. It is located in the separation zone of land junctions between the continents of Europe, Asia and Africa. Part of its territory is in Asia and part of it is in Europe, and it serves as a bridge between these two continents. Türkiye's diverse social and cultural existence, religious beliefs and being adjacent to regions with high levels of development offer Türkiye a privileged accommodation opportunity. This position makes it inevitable for Türkiye to follow geopolitically oriented policies. Türkiye has a key role in the policies of Western countries towards the Middle East and in delivering energy information to the West. Along with the importance of geopolitics and the discussions on the subject, the geopolitical position and related policies have always been a matter of critical importance for Türkiye. This situation is important in terms of re-emerging the relationship between geography and politics that has actually emerged in the historical process. Images have always used their geopolitical positions in power competition. The emergence of relations between geography and politics goes back to before Christ. The importance of climatic conditions has been expressed by those who think differently in every period of history. With the Geographical Discoveries, geopolitics began to be taken into account in political relations, and geopolitical struggles began in Europe after the First World War. Particularly, the victories of large continents or island states in their wars have led to the emergence of epidemics based on geopolitics, being affected by resilience.

It is seen that Türkiye is discussed in almost all geopolitical theories due to its geographical location. According to Mackinder's Land Domination Theory, the continents of Asia, Europe and Africa all form the World Island. Türkiye is located in the middle of the area within the World Island and surrounding the region called Heartland. Accordingly, states that want to become centers of power in the world must first dominate Türkiye. The one who rules the area, which Nicholas Spykman also refers to as Rimland in his Rim Zone Theory, rules the World Island, and the one who rules the World Island rules the world. Accordingly, Türkiye is located on the Edge Belt. Due to its geopolitics, Türkiye is one of the world's important centers of attraction. When the centers of gravity are strong, they attract the weaker countries nearby, while when they become weak, these countries move away from the center of gravity.

Its location and geographical features, Türkiye's geographical conditions and location provide both advantages and threats to the country in various matters. Türkiye is located in a geography that will affect the international balance of power. This enables Türkiye to become an important part of regional and global policies. In 2011, mass migration movements started in Syria due to the civil war and affected Türkiye the most, both as a transit country and as a destination country. More than half of Syrians had to leave their country due to the war. This displacement situation, which started with the war, has caused a serious migration problem over time. The refugee issue has emerged, affecting many states and interstate relations, especially Türkiye, and the problem still continues today. While Syrians were exposed to many inhumane treatments during the war, such as violation of the right to life, torture, forced displacement, and ill-treatment of women, Türkiye faced a refugee crisis.

As a result, its geopolitical location has caused Türkiye to witness waves of migration throughout history. The geographical location and conditions that make Türkiye a transit country have always caused it to be affected by these displacements. Since Türkiye is at the intersection between Asia, Europe and Africa, Middle Eastern and African immigrants who want to go to European countries try to go through Türkiye. In this sense, while Türkiye is a destination country for some immigrants, it is mostly seen as a transit country. Especially in recent years, Türkiye is considered a transit migration base used by immigrants from both Syria and various parts of the Middle East to reach Europe. The fact that Türkiye is on the transit route of mass migration movements causes it to experience multi-faceted problems as a transit country and requires it to produce different policies according to these complex situations.

Kaynakça

- Ametbek, D. (2017), İran Dış Politikasının Jeopolitik Kodları, *Ankasam Yayınları*, Ankara.
- Aydin, M. (2004). Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis. Ankara: *Center For Strategic Research*.
- Babahanoğlu, V. (2022), *21. Yüzyılda Jeopolitik Dönüşümler ve Türkiye*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bağcı, H. ve Anlar Doğanlar, A. (2009). Changing Geopolitics And Turkish Foreign Policy, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio K, Politologia*, VOL. XVI, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2719515>.
- Bayır, D. ve Aksu, F. (2020). Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 324-356.
- Gören, K. B. B. (2019). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikası. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 3-19.
- Çınar, M. (2022). Coğrafya Eğitimi ve Politik Okuryazarlık, *İKSAD Publishing House*.
- Doğan, M. ve Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Türkiye’nin Jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 320-339.
- Erşen, E. (2013). The Evolution of ‘Eurasia’ as a Geopolitical Concept in Post–Cold War Turkey. *Geopolitics*, 18(1), 24-44.
- Flint, C. (2006). Introduction to Geopolitics, *London and New York*, Routledge.
- Hacısalıhoğlu, Y. (2006). Kuramsal ve Kavramsal Bir Çözüm: Mekan-Güç-Çatışma Ve Jeopolitik. *Türk Coğrafya Dergisi*, (47), 1-14.
- Harunoğulları, M. (2021). ABD ve Rusya’nın Suriye İç Savaşına Müdahalelerinin Jeopolitik Yaklaşımları, *Ortadoğu ve Göç*, 11(1). ss. 43-84.
- Havan, C. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşmaları ve Düzensiz Göçmenler Üzerine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 93-116.
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (01.02.2024).
- https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (20.07.2023).
- <https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (01.02.2024).
- İçduygu, A. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: “Siyasallaşan” Bir Sürecin Analizi. *Toplum ve Bilim*, 140, 27-41.
- İlhan, S. (2002). “Jeopolitik Kavramı ve Unsurları”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 8, Sayı: 4.
- Kaya, F. (2017). “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 1-14.
- Kazel, E. ve Bayartan, M. (2021). Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye'nin Sınır Güvenliği: Batı Kara Sınırları. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 201-219.
- Keküllüoğlu, U. C. ve Valiyeva, K. (2022). Klasik Jeopolitik Teorilerin Perspektifinden Türkiye’nin Jeopolitik İzdüşümü. *Working Paper Series Dergisi*, 3(3), 42-62.

- Kocakenar, M. (2020). “*Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler*”, https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf, (20.07.2023).
- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4), 421-437.
- Nas, Ç. (2015). Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin yönetimi. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 169-186.
- Özcan, A. S. (2018). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 17-29.
- Özey, R. (2021). Türkiye'nin Jeopolitiği, Değişimler ve Öncelikler, *Pegem Akademi*, 3. Baskı, Ankara.
- Özey, R. (2017). Mackinder'in Heartland Teorisi'nin Düşündürdükleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 35, ss : 95-100, ISSN: 1303-2429, E-ISSN: 2147-7825.
- Süleymanoğlu, B. (2022). Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Suriyeli Sığınmacıların Etkisi. *Tam Metin Bildiri Kitabı*, 133-155.
- Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, 140, 11-26.
- Şişman, Y. ve Balun, B. (2020). Transit Göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 61-79.
- Sert, D. ve Yıldız, U. (2017). Göçün Jeopolitiği ve Türkiye'nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine Farklı Bir Yorum. *Toplum ve Bilim*, 140, 93-105.
- Yılmaz, S. (2012). Jeopolitik ve Jeostrateji. *Özdağ, Ü. (Ed.)*, 21.